

IUCD, Tečaj 20.

ON DIVIDED SOCIETIES: EVALUATION OF THE LAST DECADE

Dubrovnik, 17–22. travnja 2000.

U Dubrovniku je i ove godine, u organizaciji Interuniverzitetskog centra, održan tečaj pod nazivom *On Divided Societies: Evaluation of the Last Decade*.

Tečaj se odvijao od 17. do 22. travnja te je okupio oko 70 sudionika iz desetak zemalja. Sudjelovali su stručnjaci i postdiplomanti iz raznih područja društvenih znanosti (antropologija, sociologija, političke znanosti, etnologija, mirovni studiji, ženski studiji...). Ove godine tečaj je osvježilo i sudjelovanje 19 studenata dodiplomskog studija sociologije sa Zagrebačkog sveučilišta.

Cilj tečaja bio je izložiti rezultate znanstvenih istraživanja, političkih i civilnih inicijativa koje se tiču podijeljenih društava. Prvenstvene regije interesa bila su područja bivše Jugoslavije, južne Afrike i SAD-a.

Tečaj je bio podijeljen na pet radionica, a prvi dan tečaja održana su uvodna predavanja. Svaka radionica sadržavala je ključno predavanje i nekoliko kraćih izlaganja. Veća pozornost davana je diskusijama, ali one su rijetko bile produktivne zbog prevelikog broja sudionika.

Osim intenzivnog tempa tečaja (umjesto u planiranih deset dana sadržaj je morao biti raspoređen u šest), sudionici su gotovo svakodnevno nastavljali druženja (i rasprave) do kasno u noć ulicama Dubrovnika i na terasi studentskog hostela.

Problematicu o kojoj se raspravljalo na početku su iznijeli kodirektori tečaja prof. Otto Feinstein (Wayne State University) i prof. Heribert Adam (Simon Fraser University). Naglašavajući kako se danas teško može naći društvo koje može tvrditi da nije multikulturalno, predavači su pokušali uka-

zati na nužnost bavljenja suživotom raznih etničkih skupina te načinima ublažavanja njihovih međusobnih sukoba.

Uvodna predavanja sastojala su se od dva dijela.

Prvi, održan pod naslovom *Recent Events In Eastern Europe; An Overview* nastojao je dati kratki prikaz političkih situacija u državama bivše Jugoslavije.

Nataša Gaber (Institut za sociološka, politička i pravna istraživanja, Skopje) govorila je o strukturi političkih stranaka u Makedoniji čiji zakoni od 1990. godine dozvoljavaju formiranje etničkih stranaka. U skladu s ovim zakonom i koalicija, koja je trenutno na vlasti, u svom sastavu ima stranku albanske manjine.

Nakon toga je Zoran Pusić (Građanski pokret za ljudska prava, Zagreb) pokušao iznijeti sažetak o političkoj situaciji u Hrvatskoj od 1990. godine.

Sljedeći predavač, Nebojša Šavija-Valha, govorio je o izborima u BiH i o strukturi tamošnjih stranaka, koje su većinom etničke, što je uzrok njihovoj otežanoj međusobnoj komunikaciji.

Tonči Kuzmanić dao je kratki prikaz stanja u Sloveniji kojoj, unatoč najvećoj političkoj stabilnosti od svih država bivše Jugoslavije i skorom ulasku u EU, prijetje vrlo ozbiljne promjene uslijed stranačkih sukoba u vladi.

Trenutno vrlo sumornu i obeshrabrujuću političku stvarnost Srbije, u kojoj Milošević nije samo autokratski predsjednik, već sistem moći, izložila je prof. Žarana Papić sa Sveučilišta u Beogradu.

Drugi, popodnevni dio predavanja, nosio je naslov *Modes and Ways of Transitions in the Region* i bavio se Paktom o stabilnosti, novim granicama i novim, često vrlo zbunjujućim, identitetima koje su one stvorile.

Duška Knežević izložila je svoje istraživanje o promjenama koje je uspostavljanje nacionalnih država izazvalo u selima Slovenka Kuža i Hrvatska Kuža. Naime, rijeka koja ih je razdvajala tek ih je nakon službene podjele stanovništva na Slovence i Hrvate

počela razdvajati i u mislima, te od neka-dasnjih susjeda stvorila “nas” i “njih”.

Nakon toga je Piero Vereni (Sveučilište u Veneciji) govorio o Makedoncima koji žive na granici Grčke i Makedonije i koje karakterizira nesigurnost u vlastiti identitet i pripadnost.

Sljedeći predavač bio je Srđan Vrcan (Sveučilište u Splitu) koji se, govoreći o Dalmaciji, osvrnuo na činjenicu da je ta regija u prošlosti većinom bila izolirana od ostatka Hrvatske što je, unatoč identificiranju s hrvatskim nacionalnim identitetom, dovelo do istovremenog pripadanja sferi talijanskog kulturnog utjecaja.

Posljednji predavač Mitja Žagar, s Instituta za etničke studije u Ljubljani, govorio je o Paktu za stabilnost i o posljedicama koje je on već donio i koje bi još trebao donijeti za članice potpisnice.

Prvi je dan tečaja završio prikazivanjem dokumentarnog filma o sukobu Hrvata i Srba i njegovim posljedicama. Spomenuti je film zbog prilično površnog pristupa temi uzrokovao mnoge negativne reakcije sudionika tečaja s područja bivše Jugoslavije i kasniju diskusiju o temi s američkim postdiplomantima.

Prva je radionica održana u utorak i sastojala se od dvaju dijelova pod zajedničkim nazivom *The Politics of Memory*.

Prvi izlagač prijepodnevnog dijela, koji je nosio naziv *Emerging Democracies Dealing With Crimes of Previous Regimes*, bio je prof. Heribert Adam. Govoreći o načinima na koje se države suočavaju sa zločinima svoje prošlosti, izdvaja šest različitih modusa: amnezija, suđenje zločincima, ilustracijski zakoni, naknada žrtvama, politička edukacija i komisije za istinu, s posebnim osvrtima na poslijeratnu Njemačku (primjer amnezije) i Južnoafričku Republiku (primjer komisije za istinu).

Nakon toga izlaganja su se nastavila prikazom istraživanja Snježane Šušnjara o ženama u dolini Lašva u Bosni i o načinu na koji su se one suočavale s prošlošću, odnosno sa zločinima počinjenim na tim prostorima za vrijeme Drugog svjetskog rata. Za raz-

liku od muškaraca, čija su se sjećanja uglavnom odnosila na strategije Nijemaca (oružje i slično), žene su se sjećale svakodnevnih sitnica i briga i ta su sjećanja izražavale putem pjesama i priča.

Posljednja predavačica, Žarana Papić, govorila je o fenomenu “turbofašizma” i o politici nasilja koja dominira u Srbiji.

Poslijepodnevni dio, održan pod nazivom *Emerging Democracies Dealing With the Past and Future*, otvorila je Nataša Gaber govoreći o pozitivnoj makedonskoj politici prema nacionalnim manjinama posebno izraženoj u već spomenutom sudjelovanju etničkih stranaka u vladi.

Zatim je Vjeran Katunarić (Sveučilište u Zagrebu) nastojao razjasniti vrlo komplicirani prijateljsko/neprijateljski odnos Hrvata i Srba, pri čemu se osvrnuo i na različite načine socijalne reprezentacije (način “Don Quijote” koji se orijentira na kolektivno iskustvo i grupnu homogenost, te “Sancho Panza” za koji je važnije individualno iskustvo i grupna heterogenost).

Završno je izlaganje održao Zoran Rocca (Sveučilište u Lisabonu) koji se, govoreći o društvu Angole, usredotočio na status i obrazovanje djece, razlikujući “djecu na ulici” (koja većinu vremena provode na ulici) i “djecu ulice” (koja su doslovno 24 sata na ulici).

U večernjim satima drugog dana tečaja, izvan službenog rasporeda, održana je ženska radionica pod vodstvom Lepe Mladenović (NVO “Žene u crnom”, Beograd), na kojoj su sudjelovale sudionice s govornog područja bivše Jugoslavije.

Radionica trećeg dana tečaja nosila je naziv *Challenging the Concept of Divided Societies*.

Predavači prvog dijela, čija je tema bila *Shifts in US Politics in the Last Decade: Inner Cities' Politics*, bili su Otto Feinstein i Rodolfo Martinez. Feinstein se u svom izlaganju usredotočio na strukturu nacija država kao na uzrok etničkih sukoba. Po njegovu mišljenju, nacije države podržavaju mit o većini budući da samim svojim postojanjem održavaju pretpostavku o postojanju neke trajne

većine koja kao pojava u demokratskoj državi ne bi smjela postojati.

Martinez je govorio o trenutnoj situaciji u Kaliforniji koju obilježava sve veći trend iseljavanja, ali, i neovisno od te pojave, dolazi do sve većeg rasta latinske populacije (koja predstavlja tzv. nevidljivu manjinu) i istovremenog smanjenja bijele populacije. Sve to ukazuje na eventualno uspostavljanje novog odnosa snaga u budućnosti.

Predavač poslijepodnevnog dijela, pod nazivom *How Nation States Failed in Getting Societies Un-Divided*, bio je Saša Božić (Sveučilište u Beču) čije se izlaganje bavilo trenutnom političkom situacijom u Austriji. Božić je, govoreći o sve većem utjecaju ekstremno desnoga političkog krila, nastojao dati i portret Haidera, vođe koji iznimno spretno i uspješno kombinira pragmatiku i ideologiju.

Nakon završetka službenog dijela bio je prikazan makedonski film *Prije kiše*, a u večernjim satima za sudionike tečaja u art-radionici "Lazareti" održan je prilično kontroverzan *Body and video performance* u izvedbi Marijana Crtalića, Davora Mezaka i Branka Kostelnika uz pomoć dvije sudionice tečaja. Sljedećeg dana nakon predavanja prikazana je videosnimka performansa, uz koju se diskutiralo i kritiziralo viđeno, odnosno doživljeno.

U četvrtak je u auditoriju bilo nešto manje muških osoba nego prethodnih dana, što se može povezati s nastupom feministica za koje je bio rezerviran cijeli dan predavanja (*Future of Feminism in Eastern Europe – Gender and Political Transformation in East and Central Europe, Post-war Feminisms in Former Yugoslav Countries*).

Vlasta Jalušić (Ljubljana), Biljana Kašić (Zagreb), Lepa Mladenović (Beograd), Suzana Kovačević (Zagreb) i Žarana Papić (Beograd) govorile su o pokretu feministica i o političkoj transformaciji u Istočnoj i Srednjoj Europi te o poslijeratnom feminizmu u zemljama bivše Jugoslavije. Izneseni su i ključni elementi feminističkog pokreta u Istočnoj i Srednjoj Europi (Sloveniji, Češkoj, Slovačkoj, Mađarskoj i Poljskoj): 1) stroga averzija prema feminizmu, 2) prevladavanje antidržavnih i antiinstitucionalnih stavova

uzrokovanih percepcijom politike unutar prijašnjeg socijalističkog i novog demokratskog sistema te 3) novo liberalno demokratsko legitimiranje koje, zahtijevajući prednost slobode pred jednakošću, podržava djelovanje institucija i zakonodavstva koji stvaraju nove razlike među spolovima i diskriminiraju žene u političkim i društvenim područjima.

Ženske radionice imaju za cilj da potaknu drugu(e) ženu(e) da otvoreno razgovaraju o svojim iskustvima. Naglašavaju važnost ženske solidarnosti: važno je slušati, čuti i razumjeti. One su tu da pomognu ženi, žrtvi muškog nasilnika, da osjeti da u svojoj patnji nije sama.

Posebno se govorilo o pruženoj pomoći ženama silovanim u vrijeme rata u bivšoj Jugoslaviji.

Solidarnost među ženama feministica dolazi do izražaja i u činjenici da su one povezane i internacionalno. Potrebno je naglasiti da su govornice bile iz Zagreba, Ljubljane i Beograda i zajedničkim snagama vodile su feminističke pokrete.

U petak smo mogli pratiti dvije radionice pod naslovima *Political Education for Multicultural Citizenship* i *Après la Guerre*.

Predavanja je započela Kogila Moodley (Vancouver) o nacijama u Južnoj Africi. Slogan u tim područjima glasi: "Puno nacija – jedna kultura." Većinu čine četiri populacijske grupe: Afrikaneri (stanovnici nizozemskog podrijetla) 12%, Afrikanci (crno stanovništvo) 76%, "obojeni" (stanovnici miješanog podrijetla) 9% i Indijci 3%. Na tom se području govori jedanaest službenih jezika, a glavni su engleski i afrički (afrikaan). Uvijek prisutni rasizam nije sukob između bijelaca i crnaca, već više između manjine i većine. Kao izvor nasljeđa rasizam se dijeli na deset vrsta: legalni, socijalni, estetski, seksualni, psihološki, rasizam "borbe u areni" i znanstveni rasizam. Imigranti koji dođu u Afriku odmah se identificiraju s postojećim grupama, tako da se već postojeća struktura ne mijenja.

U sljedećem je predavanju Dunja Rihman Auguštin ukratko iznijela povijest spomenika bana Josipa Jelačića, te razmatrala

kako je on kroz povijest mijenjao simboličku funkciju od turističke atrakcije do političkog i nacionalnog simbola.

Na njezino se izlaganje nadovezala Ildiko Erdei govoreći o simboličkom značenju gradskih ambijenata, "okupaciji" prostora te promjenama imena trgova i ulica u Srbiji ovisno o trenutnoj vlasti, odnosno o političkim situacijama.

Laura Stovel poseban je naglasak u svom izlaganju stavila na nemogućnost upotrebe pojma "rasizam" u situaciji BiH. Stereotip, diskriminacija i šovinizam prikladniji su pojmovi koji bolje opisuju fenomene aktualne na tom području.

Peti dan tečaja završili su Otto Feinstein, Rodolfo Martinez i Sunonda Sammadar predstavljajući *Youth Urban Agenda Program* koji se zalaže za sudjelovanje djece u odlučivanju o stvarima koje se njih tiču.

Zadnji dan tečaja bio je posvećen poeziji i naciji *Nation and Poetry, Culture and*

Nationess. Ivan Čolović (Beograd) predstavio je u svom predavanju model odnosa nacija-poezija primjenjujući ga na situaciju u Srbiji. U zemljama koje su izašle ili tek izlaze iz komunizma politički i kulturni život obilježen je nastojanjima da se konstruira i/ili rekonstruira nacionalni identitet. Čolović analizira način na koji poezija sudjeluje u stvaranju, odnosno podržavanju nacionalnog identiteta. U Srbiji je pjesnicima povjereno da grade taj identitet. Ovakav model mogao bi biti koristan i za interpretaciju ovog fenomena i u drugim zemljama.

To je ujedno bilo i posljednje predavanje, pa je tečaj zaključen davanjem prijedloga za moguća poboljšanja koja bi učinila tečaj kvalitetnijim. Dogovoreno je da će se tečaj i sljedeće godine baviti istom problematikom, te je zadržan krovni naslov *On Divided Societies*.

Jasmina Fajković, Teo Matković,
Petra Rodik, Tanja Vučković